

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЇ STORYTELLING

Валентина БОГУТА,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти;
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

***Анотація.** На основі аналізу наукових пошуків досліджуваної проблеми викладено результати триетапного педагогічного експерименту. Виокремлені та обґрунтовані критерії, їх показники та рівні досліджуваної якості уможливив проведення етапів педагогічного експерименту. Статистична кількісна та якісна обробка отриманих результатів підстави стверджувати про ефективність застосованої технології Storytelling для формування комунікативних компетентностей.*

***Ключові слова:** компетентісний підхід, державний стандарт початкової освіти, комунікативна компетентність, діти молодшого шкільного віку.*

FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF YOUNGER SCHOOL STUDENTS USING STORYTELLING TECHNOLOGY

Valentina BOGUTA

***Abstract.** The article analyzes the scientific research of linguistic and pedagogical research on the problem of forming the communicative competence of children of primary school age. Based on the analysis of modern communication technologies, the expediency of using Storytelling technology has been identified and substantiated. The distinguished and substantiated criterion apparatus of pedagogical research (criteria and their indicators, levels) made it possible to carry out ascertainment, formative and control stages of the pedagogical experiment. Empirical methods were the study, analysis and generalization of work experience in the formation of communicative competence of younger schoolchildren; conversations, surveys, testing; pedagogical experiment. The practical aspect of the investigated problem is implemented through a pedagogical experiment in three interrelated stages. The article provides examples of*

Storytelling technology implementation and methodical recommendations. Statistical quantitative and qualitative processing of the obtained results gave reasons to affirm the effectiveness of the applied method of formation of communicative competences – Storytelling.

Keywords: *competent approach, state standard of primary education, communicative competence, children of primary school.*

Формування і розвиток комунікативної компетентності молодших школярів – актуальне завдання освітнього процесу сучасної початкової школи. На це орієнтує Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» та Державний стандарт початкової освіти.

Від рівня сформованості комунікативної компетентності школярів значною мірою залежить якість початкової освіти, оскільки означена компетентність сприяє суттєвим змінам у системі міжособистісних взаємин учнів із ровесниками та дорослими і є однією із соціально-психологічних передумов забезпечення наступності між початковою і основною школою, допомагає успішній адаптації молодших школярів до нових умов навчання.

Роль початкового навчання в розвитку комунікативної компетентності має вирішальне значення для подальшого навчання учнів, тому проблема формування комунікативної компетентності молодших школярів через мовленнєву діяльність є досить актуальною.

У лінгвістичних і педагогічних дослідженнях (Е. Архипова, Е. Бистрова, Г. Городілова, Д. Ізаренкова, А. Леонтьєва, М. Мазо, І. Міхалкіна, Р. Сабаткоєва та ін.) комунікативну компетентність визначено як реалізацію комунікативної поведінки на основі системи компонентів: мотиваційного (мовна поведінка), когнітивного (знання), оперативного (подолання суперечностей, пов'язаних зі змістом навчання). Психологи (А. Бодальов, А. Добрович, Е. Малібурда, Л. Петровська, Е. Руденський та ін.) пов'язують її з розвитком умінь давати соціально-психологічний прогноз ситуації спілкування, програмувати цей процес, уживаючись в атмосферу комунікативної ситуації, здійснювати управління процесом спілкування групи, колективу, команди.

Проблематика розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи неодноразово ставала предметом наукових розвідок багатьох вчених: педагогів, психологів, соціологів та

методистів. Серед них, зокрема, можна виділити наступні прізвища: Н. Бількевич, І. Бондар, О. Василець, Г. Гич, Ю. Дем'янчук, Ю. Деркач, В. Дроненко, О. Зіненко, С. Ковпик, Г. Крохмальна, Т. Лугова, М. Мазурок, Г. Маринченко, І. Побідаш, Ю. Поліщук, К. Пономарьова, К. Симоненко, Н. Скакун.

Українські вчені по-різному тлумачать поняття «компетентність», однак, як свідчать дослідження проблеми на теоретичному та практичному рівнях незважаючи на широкий спектр її аналізу, питання формування комунікативної компетентності шляхом активізації мовленнєвої діяльності молодших школярів ще потребують наукового вивчення, узагальнення та систематизації. Проблема формування й удосконалення мовленнєвих умінь школярів, розвитку комунікативної компетентності є однією із провідних у працях українських та зарубіжних психологів (Г. Балл, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін та інші), дослідників мовлення дітей молодшого шкільного віку (В. Бадер, Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Гудзик).

Питанням розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи засобами Storytelling не приділено належної уваги з боку науковців. Поряд з тим, в наукових поглядах переважної більшості дослідників часто наявні розбіжності і протиріччя щодо різних аспектів досліджуваного явища. Більшою мірою, зумовлено це тим, що в процесі аналізу цієї проблематики використовуються різні наукові підходи та методи, що призвело до відмінних один від одного тлумачень одних і тих самих категорій. Також, враховуючи той факт, що технологія використання Storytelling має тенденцію до постійних змін та удосконалень відповідно до вимог сучасності, більшість із досліджень вже не відповідає вимогам сьогодення. Враховуючи все зазначене, проблематика розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи засобами Storytelling в даний період часу знаходиться в зоні підвищеної значущості та потребує наукового осмислення і детального теоретичного обґрунтування.

Метою статті є висвітлити хід експериментальної частини дослідження впливу технологій Storytelling на покращення комунікативних компетентностей учнів початкових класів.

Педагогічний експеримент був проведений у три взаємопов'язані етапи:

I. Пропедевтично-організаційний етап передбачав вивчення психолого-педагогічний літератури щодо формування комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку, теоретичного виявлення та обґрунтування понятійно-категоріального апарату магістерського дослідження; дослідження сучасних технологій покращення комунікативної компетентності, виокремлення серед них технології Storytelling як ефективного засобу покращення мовної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

II. Проєктно-моделювальний етап характеризувався проведенням констатувального та формувального етапу педагогічного експерименту з метою моніторингу сучасного стану сформованості досліджуваної якості в учнів початкових класів загальноосвітнього навчального закладу, комплексне вивчення умов забезпечення функціонування комунікативних здібностей у молодших школярів та впровадження освітній процес загальноосвітнього навчального закладу сучасної технології Storytelling як предмету магістерського дослідження.

III. Узагальнюючо-рефлексивний етап передбачав аналіз та узагальнення отриманих даних формувального етапу педагогічного експерименту, критичну оцінку кількісних та якісних показників отриманих результатів констатувального етапу педагогічного експерименту магістерського дослідження.

Підґрунтям для подальшого перебігу дослідження варто зауважити, що Державний стандарт загальної середньої освіти передбачає «організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегровані основі та з переважанням ігрових методів у 1-му циклі та інтегровано предметні основі у 2-му циклі» [1]. Відповідно компетентнісному підходу до переліку ключових компетентностей найперше знаходить «вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови та ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях» [там само]. Державотворчі зазначають, а ми підтримуємо провідну думку про те, що підґрунтям для реалізації всіх ключових компетентностей є вміння читати та розуміти прочитане, вміння висловлювати власну думку як усно, так і письмово із застосуванням критичного та системного мислення, творчих

здібностей на засадах ініціативності. До всього вище сказаного варто додати, що комунікативна компетентність передбачає розуміння правил поведінки і спілкування, а також налагодження взаєморозуміння та співпраці з іншими особами.

Для проведення експериментального педагогічного дослідження було теоретично обґрунтовано та виокремлено критерії та показники досліджуваної якості у дітей молодшого шкільного віку, які є учнями початкових класів загальноосвітнього навчального закладу. Для оцінки рівня сформованості комунікативної компетентності дітей молодшого шкільного віку, нами було виокремлено та обґрунтовано критерії та показники досліджуваної якості: ціннісно-мотиваційний, когнітивний та потребнісно-дійовий. Критерії та показники стали підґрунтям для формування змісту рівнів: високого (достатня кількість лексичних одиниць рідної мови, стійка, відповідно до вікових особливостей дитини молодшого шкільного віку, потреба в удосконаленні уміння використовувати лексичні одиниці для вирішення основних комунікативних потреб, вміння слухати та повністю розуміти звернене мовлення, адекватність реакцій у діалогічному мовленні у запропоновані ситуації, вміння виражати власні емоції у вербальному та невербальний спосіб намагання оцінити власні дії та дії оточуючих), середнього (вияв вищевикладених здібностей за мотиваційної підтримки вчителя) та низького (здатність до вияву комунікативної компетентності за суттєвої підтримки та допомоги дорослого).

Виокремлення структурних компонентів досліджуваної якості дали можливість сформулювати змістовий компонент високого, середнього та низького рівнів.

Респондентами педагогічного експерименту виступили 57 учнів молодшого шкільного віку 1А та 1В класів. Для з'ясування стану досліджуваної якості у респондентів було застосовано емпіричні: вивчення, аналіз та узагальнення досвіду роботи з формування комунікативної компетентності молодших школярів; бесіди, опитування, тестування; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи). У результаті рівень досліджуваної якості виявився на посередньому рівні, що дало підстави поділити респондентів на контрольну та експериментальну групу. Причинами, на нашу думку, стало обмеженість кола спілкування та міжособистісної взаємодії у наслідок довготривалих санітарних обмежень, спричинених Covid-19 та військового стану.

На формувальному етапі педагогічного експерименту було застосовано класичний, адаптивний та цифровий Storytelling у три взаємопов'язані етапи (докомунікативний, комунікативний, рефлексивний). Обрана нами технологія була підсилена тематичними годинами спілкування «Поступ до ефективної комунікації», де були задіяні різноманітні методи та форми роботи з дітьми молодшого шкільного віку різних рівнів сформованості досліджуваної якості з перевагою проєктної роботи у різнорівневих групах.

Практика впровадження методики Storytelling виявила, що якщо учень не хоче розповідати про себе, навіть у вигаданій ситуації, то особливо доцільним є прийом, коли історія стосується когось іншого і розпочинати її варто зі слів «Жив у нас в будинку один хлопчик, дівчинка, бабуся тощо». Цікавим для дітей виявилися і створення історії про відому їм особистість. Водночас такі історії були цікавими виключно за умови, якщо про цю особистість дитина багато чого знала та цікавилася про неї. Тому така робота не підходила для проєктної діяльності у мікрогрупах, але була особливо доцільною як індивідуальна форма роботи дітей молодшого шкільного віку. На додаток до вище сказаного варто зазначити, що вигадана історія важче давалися учням, ніж реальна, але з вигаданими героями.

Наводимо приклади створених учнями початкових класів історій:

Приклад 1 (математичний): Чиселко (Марія К.)

У чарівній країні Математики жив маленький хлопчик на ім'я Чиселко. Він був дуже допитливий і любив все, що пов'язано з числами. Одного разу, коли Чиселко грався зі своїми іграшками, він раптом помітив дивну, сяючу цифру 7, яка випала з книжки про космос.

Чиселко підняв цифру і відразу ж відчув, що вона наділяє його особливими силами. Тепер він міг перетворювати будь-які предмети на цифри! З захопленням Чиселко почав експериментувати зі своїм новим даром. Він перетворив свій м'ячик на круглу цифру 0, а кубик – на квадратну цифру 4.

Одного разу, Чиселко вирішив вирушити у велику подорож по країні Математики. Він хотів знайти інших любителів чисел і разом з ними створити щось неймовірне. По дорозі він зустрів Цифру 9, яка була дуже самотньою, бо всі інші цифри боялися її великого розміру. Чиселко заспокоїв дев'ятку і запросив її стати його подругою. Разом вони побудували вежу з цифр, найвищою в країні Математики.

Далі, Чиселко зустрів Цифру 2, яка завжди хотіла мати друга. Разом вони створили гарну квітку з цифр, де кожна пелюстка була різною цифрою. Ця квітка стала символом дружби і єдності в країні Математики.

Під час своїх подорожей Чиселко дізнався багато цікавого про числа. Він зрозумів, що кожне число має своє особливе значення і може бути використане для створення чогось прекрасного. І хоча Чиселко мав багато пригод, його найулюбленішим заняттям залишалося гратися з числами і відкривати для себе нові математичні таємниці.

Приклад 2 (філологічний): Важливо українська літера Ї (Святослав Б.)

Була собі літера «Ї». Вона жила в чарівній країні Алфавітії, серед інших літер. Кожна літера мала свою особливу роботу: «А» завжди починала слова, «Я» – часто закінчувала, а «Ї» любила ховатися в середині слів, роблячи їх особливими та мелодійними.

Одного разу, під час великого свята в Алфавітії, літера «Ї» вирішила влаштувати сюрприз для всіх. Вона вигала веселу гру: «Хто знайде більше слів з літерою «Ї»?». Усі літери з радістю погодились.

«Я! Я знаю багато слів з «Ї»! – вигукнула літера «Я». – Єжик, їжачок, їжа!»

«А я знаю слово «київський»! – похвалилася літера «К». – Це дуже смачний торт!»

«А я знаю слово «дійсно»! – сказала літера «Д». – Це означає «правда»!»

Так вони грали і називали все нові й нові слова з літерою «Ї». Але раптом, літера «Ї» зникла! Усі почали шукати її по всій країні Алфавітії. Вони переглянули кожне слово, кожну книгу, але ніде не могли знайти маленьку літеру «Ї».

«Може, вона заблукала в лісі Слів?» – запропонувала літера «Л».

«Або, може, її викрали злі букви?» – занепокоїлася літера «З».

І ось, коли всі вже майже зневірилися, літера «Ї» з'явилася сама. Виявилося, що вона заблукала в чарівному саду, де росли дивні квіти з пелюстками у вигляді літер. Вона так захопилася красою квітів, що забула дорогу додому. Усі літери радісно зустріли «Ї». Вони зрозуміли, наскільки важлива кожна літера в алфавіті, і що разом вони можуть створювати найдивовижніші слова та історії. А літера «Ї» більше ніколи не губилася і завжди була готова до нових пригод.

Приклад 3 (вигадана історія): Кінь Космо.

У далекому місті Космополісі жив незвичайний кіт на ім'я Космо. Він мав великі зелені очі, які сяяли цікавістю, і м'яку смугасту шерсть, що переливалася всіма кольорами веселки. Але найдивовижнішим у Космосі була його пристрасть до зірок. Він годинами міг дивитися в нічне небо, мріючи про міжзоряні подорожі.

Одного разу, коли Космо грався зі своєю улюбленою м'ячиком, він випадково зачепив старий телескоп, який стояв у кутку кімнати. Телескоп заіскрився і створив портал, що вела прямо в космос! Здивований кіт не вагаючись стрибнув у портал і опинився серед зірок.

Космо подорожував по галактиках, зустрічав дивовижних істот: пухнастих зірок, які світили різними кольорами, маленьких зелених чоловічків, що літали на медузах, і навіть космічних піратів, які хотіли захопити його космічний корабель – старий пілосос, який Космо перетворив на космічний транспорт.

Під час своїх пригод, Космо дізнався багато нового про космос. Він побачив неймовірні планети, де росли цукеркові дерева і текли річки з шоколаду. Він також допоміг маленькому інопланетянину знайти його загублену іграшку, а космічних піратів переконав відмовитися від свого злочинного життя.

Повернувшись додому, Космо став справжнім героєм. Він розповідав своїм друзям про свої пригоди, показував їм фотографії з космосу і навіть привіз з подорожі зірку, яка світилася в темряві. З того часу, Космо став не просто котом, а справжнім космонавтом, який надихав всіх на дослідження Всесвіту.

Аналіз результатів контрольного етапу педагогічного експерименту дав можливість прослідкувати позитивну динаміку формування досліджуваної якості у дітей молодшого шкільного віку та підстави стверджувати про ефективність застосованої методики формування комунікативних компетентностей – Storytelling.

Узагальнення та інтерпретація отриманих даних на контрольному етапі педагогічного експерименту дослідження формування комунікативних здібностей дітей молодшого шкільного віку дає можливість виснувати, що достатньо для вікових особливостей лексичний запас мова, достатньо стійка потреба в удосконаленні вмінні використовувати мову задля встановлення ефективної комунікації, свідомий вступ у

взаємодію з іншими людьми, особливо однокласниками, ґрунтується на потребі задоволення пізнавального інтересу та сприйняття нової інформації, прояв ініціативи та адекватність реакції у діалогічному мовленні, спілкування з допомогою інтонаційних засобів мовлення з урахуванням емоційного змісту ситуації виявлено у 28,5% респондентів.

Середній рівень вияву досліджуваної якості та притаманну їй наявність розбіжностей між рівнем домагань та відносно достатнім об'ємом лексичного запасу, удосконалення якого відбувається за умови стимулювання звуку дорослого, прояв стійкого вияву ініціативності у взаємодії з однолітками, водночас характеризується стимульована зовні взаємодію з дорослими, інтонаційні засоби мовлення не завжди правильно використовуються, особливо у ситуації діалогу виявлено у 56,3% дітей молодшого шкільного віку.

У 15,2% респондентів ми зафіксували наявні суттєві розбіжності між рівнем домагань і наявним лексичним запасом активного мовлення, який недостатнім чином впливає на комунікативну активність та встановлення дієвої взаємодії навіть з однолітками, відсутність зацікавлення у пізнанні навколишнього світу через комунікацію з іншими людьми, компенсуючи його взаємодію з різноманітними гаджетами, що призводить до відсутності вміння вступати у взаємодію та будувати діалог з урахуванням емоційної складової ситуації та інтонаційної лексики. Водночас хотілось би зазначити, що кількість дітей з низьким рівнем комунікативної компетентності стали ті діти, які продовжили перебувати на дистанційні форми навчання за наполягання батьків та брали участь у експерименті дистанційно.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової освіти. *Офіційний вісник України*, 2018 р. № 19 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
2. Деркач Ю. Я. Storytelling як засіб розвитку комунікативної компетентності учнів початкової школи. *Молодий вчений*. 2022. № 9. С. 67–73.